

Inhoud

In de herhaling	7
Tonio	17
Martijn	26
Lemmy	55
Curieuze afvoerputjes	74
En dan nog dit!	85

In de herhaling

‘Jongens waren we – maar aardige jongens.’ Wie kent niet de beroemde openingszin uit *Titaantjes* van Nescio. Het boek verscheen in 1918, het begin van het interbellum, een bezielde tijd. Niettemin publiceert een in het leven teleurgestelde kantoorclerk een verzameling oubollige verhalen, een boek met een expliciete boodschap: verzet je niet tegen de maatschappelijke mores, dat heeft geen zin, het loopt dan slecht met je af. Nescio zelf hield zich hieraan, ondanks zijn dromen van onconventionele communes, waarmee i postuum veel roem vergaarde – de eerste tien jaar na verschijnen werden er amper 300 exemplaren van zijn werk verkocht.

Nescio’s kleine, overzichtelijke en unisono oeuvre was vooral in de naoorlogse jaren populair: in 1954 ontving hij de Marianne Philips Prijs, een jaarlijkse onderscheiding waarvoor alleen letterkundigen van boven de vijftig (!) in aanmerking kwamen.

Ook de afgelopen jaren zijn Nescio’s verhalen een aantal keren herdrukt, al dan niet voorzien van geinige plaatjes. In 2010 was het thema van de Boekenweek:

‘Titaantjes, opgroeien in de letteren’. We hebben blijkbaar opnieuw behoefte aan moreel gemier en kunstondermijnd gekout – alsof het politiek dedain alleen ontoereikend is. Aan mij is Nescio’s laffe boodschap in elk geval niet besteed. Liever strijdend ten onder dan opgaan in de zouteloze polderpap. Je bent een sensitieve schrijver of je bent het niet. ‘Al zeg ik ’t zelf.’

8 De jaren vijftig. De literatoren omhelsden en masse het realisme – zo uitgebeend mogelijk, met een sterke nadruk op het waarneembare leven, de ‘realiteit’. Geen decadente fantasieën, idealisme was uit den boze. Het brave karakter van de jaren vijftig was grotendeels een reactie op de gruwelen van ’40-’45. Dromen waren massaal in rook opgegaan. Nuchterheid was geboden.

De jaren nu. Waargebeurd is populair. Reality scoort op tv, in kranten en in (brein)boeken. We lossen, het liefst met z’n allen gezellig samen, zo veel mogelijk ‘problemen’ op – moorden, boeren zonder vrouw, burentwisten. Detectives zijn immens populair. Idealisme is opnieuw niet geliefd. De War on Terror en de alomtegenwoordige financiële crisis zijn er de oorzaak van dat ‘we’ opnieuw dringend behoefte hebben aan duidelijkheid, aan richting. Het gevolg: morele truttigheid, krokant conservatisme en talkshowliteratuur, het liefst non-fictie, want fictie vergroot juist de disorde.

En niet te vergeten fact checking: klopt het wel wat A beweert? Elk zichzelf respecterend tv-programma heeft een kekke factchecker in dienst. Alsof het wat uitmaakt of iets werkelijk klopt – van politici (in verkiezingstijd) waarden we immers bedriegerij en verdichtfels, en

hoe zat het ook al weer met de massavernietigingswapens in Irak?

Het in de jaren vijftig immens populaire etiquetteboek *Hoe hoort het eigenlijk?* van Amy Groskamp-ten Have is opnieuw in trek, en heeft met *Hoe heurt het eigenlijk?* een televisiependant: de gesoigneerde Jort Kelder gaat met het handboek van Groskamp-ten Have op stap 'door de klassenmaatschappij'.

Volgens de gezaghebbende econoom Tyler Cowen is er de afgelopen pakweg zestig jaar in materiële zin nauwelijks vooruitgang geboekt: we rijden nog steeds in auto's, gebruiken koelkasten, vliegtuigen zijn niet sneller gaan vliegen. Ons leven ziet er niet veel anders uit dan in de jaren vijftig. (De makers van de James Bond-films, de franchise die al bijna vijftig jaar als een verlekkerde spiegel functioneert van de stand van de techniek, beseffen dat ook. In de laatste aflevering, *Skyfall*, wordt de boef weer gewoon met een mes gedood.)

De toekomst loopt achter op schema, geen enkele sciencefictionfilm is realiteit geworden. We leven volgens Cowen in *The Great Stagnation*, ondanks het overschatte internet. Of dankzij het overschatte internet, voeg ik daaraan toe.

Het web ontwikkelt zich als een cookies vretende Big Brother met een corrigerende werking. Internet haalt de calvinist in ons naar boven, de behoefte om ordening aan te brengen in de chaos aan meningen. Facebook en Twitter ontwikkelen zich meer en meer als de hoeders van normen en waarden.

De door Cowen geschetste stagnatie leidt tot een her-

waardering van oude merites: die waren zo slecht nog niet. Al wat afwijkt, is eng en wordt getrakteerd op afkeurend gekwaak – luister vooral naar Wilders en consorten.

10 Het purifiëren van de maatschappij leidt tot bizarre acties. Sporters worden met terugwerkende kracht streng gestraft voor acties waarmee ze de afgelopen decennia het volk én de journalisten nog plezierden; de vrije seksuele moraal van de jaren zestig, zeventig en tachtig moet uitgewist; ons oorlogsverleden moet eindelijk gezuiverd; de wetenschap wordt gedwongen om haar eigen gezag en hardheid te onderstrepen door ‘frauduleuze’ onderzoekers volledig af te branden. Ik noem dat bizar, ja.

Lance Armstrong was ruim een decennium lang een van de meest bewonderde sportmannen ter wereld, terwijl de wielrennerij het ene na het andere (spectaculaire) dopingschandaal te verwerken kreeg. Iedereen genoot van zijn prestaties en die van Delgado, Theunisse, Ullrich, Riis, Pantani, Vinokoerov, Contador, Boogerd en Schleck. Nu is iedereen *pissed on Lance* en gaat hij publiekelijk te biecht bij Oprah Winfrey.

BBC-coryfee Jimmy Savile wordt postuum veroordeeld voor zijn seksuele escapades van jaren terug – ‘hij was een seksmaniak’. Tientallen glamrockers die destijds gebruikmaakten van zijn gastvrijheid, zitten thuis bibberend op de bank op een dagvaarding te wachten. En wanneer wordt Bill Wyman opgepakt? In 1983 begon de bassist van The Rolling Stones als vijftigjarige een openlijke relatie met de dertienjarige Mandy Smith. Ze werden overal met veel egards ontvangen. Misschien moeten we de verantwoordelijke gastheren en managementbureaus

alsnog oppakken, om zo de huidige generatie popsterren te waarschuwen. ‘Het werd zomer’ van Rob de Nijs moet natuurlijk met terugwerkende kracht worden verboden: ‘Ik was zestien, jij was achtentwintig.’ Bah.

Dan ‘ons’ oorlogsverleden. Nu ook de gerespecteerde Belastingdienst fout is gebleken, weten we het niet meer: wat was nu eigenlijk onze houding in de Tweede Wereldoorlog? Decennialang namen we genoegen met een romantische, ambivalente opvatting van goed en kwaad, maar nu moet opeens de onderste steen boven.

Ook Diederik Stapel wordt ongemeen hard aangepakt; hij werkte nochtans in de sociale psychologie, een wetenschappelijke discipline die gedachten, gevoelens en gedragingen onderzoekt, in het bijzonder de (ingebeelde) invloed van anderen daarop. Een amusant, interessant en boterzacht onderzoeksterrein. Stapel heeft met zijn fraude bovendien een uitdagende casus gecreëerd en daarmee de connotatie van zijn vakgebied verruimd. Mensen liegen en manipuleren, één voor één. Stapel laat zien dat onderzoekers zich niet langer buiten hun onderzoeksterrein kunnen plaatsen.

De Volkskrant startte onlangs het project ‘Ware wetenschap’, waarin lezers online academische onderzoeken beoordelen op basis van de onderzoeksopzet. De bevroegde academici vonden het volgens de wetenschapsredactie van de krant meteen ‘een geweldig plan’ en ‘een supergoed initiatief’. Logisch, ze grijpen elke kans aan om hun beschadigde imago te herstellen. Dat het publiek mediageniek onderzoek positiever zal beoordelen, vinden ze blijkbaar geen bezwaar. *De Volkskrant* hierover: ‘We zijn een krant die óók kijkt naar “belangrijk voor onze lezers”.’

De redactie wil blijkbaar meer dan ooit behagen, daartoe aangemoedigd door de dalende abonneecurve. 'Aan ons de taak om een fraai boeket van spannende, interessante voorstellen samen te stellen. Zoals dat bij real life soaps gaat – wij houden u op de hoogte.' Een vleugje ironie van de redactie, om het opportunisme te camoufleren.

12

Waarom toch suggereren (verlangen zelfs) dat wetenschappers non-fictie beoefenen? Ze interpreteren, selecteren, vervormen en verzinnen. Pure fictie dus. En dat kan natuurlijk ook niet anders. Journalisten, ook zo'n beroepsgroep waarvan we objectiviteit verwachten, doen overigens niet anders. Joris Luyendijk tekende zijn ervaringen op in zijn bestseller *Het zijn net mensen*, waarin hij de manipulatieve verslaggeving in het Midden-Oosten aan de kaak stelde; zijn collega's lachten de kritiek (iets te) geamuseerd weg.

Feiten zeggen op zichzelf natuurlijk niets. Het wetenschappelijk bureau van de PvdA komt op basis van dezelfde gegevens tot andere conclusies dan de liberale Teldersstichting of de gereformeerde wetenschappers (geen *contradictio in terminis*) van de Guido de Brès-Stichting.

Vijfentwintig jaar geleden kwam ik voor het eerst in aanraking met de wetenschap (als student), daarna beroepsmatig (als adviseur, onderzoeker, journalist en schrijver). Sindsdien zie ik de universiteiten als hoeders van fantastische constructies, als saaie en bovenal bureaucratische toverkastelen waarin niettemin lekker geheimzinnig wordt gedaan over weinig tot niets. De

wetenschap heeft de samenleving absoluut verrijkt – met illusies, raadsels en enkele praktische handvatten.

Maar daar heeft de tijdgeest niet langer boodschap aan: we willen de werkelijkheid zien, geen afschaduwingen daarvan. Al maken we uitzonderingen, voor nieuwsprogramma's bijvoorbeeld, die vooral lekker moeten weg-happen, ter compensatie – we willen human interest en spektakel om onze eigen situatie te relativieren.

De 'ontaarding' van de wetenschap is eigenlijk logisch, want wat hebben al die eeuwen rationeel geploeter in feite opgeleverd? Een nog sterkere focus op hét hiaat in onze kennis, een leemte die we weliswaar geïsoleerd hebben van het functionele leven, maar die op gezette tijden onze geest blijft geselen als een kwaadaardige tumor: de 'schepping'. Vooral in de afgelopen decennia heeft de wetenschap zich met veel bravoure opgeworpen als hét antwoord op de secularisatie. Nu meer en meer duidelijk wordt dat de clairvoyante blik uitblijft, of hooguit wordt gesimuleerd, worden we opstandig – en jaloers op de islamieten, die (nog) wel een houvast hebben.

De door 'voortschrijdend inzicht' gecultiveerde ratio is uitgeraasd en heeft gefaald. De Kerk ziet kansen de ontstane lacune op te vullen. Het Vaticaan denkt met een (aan de populaire islam) ontleend vliegwiel het dwalende volk opnieuw spiritueel te prikkelen, te leiden zelfs: homohaar. Benedictus XVI zei het volgende in zijn recente kersttoespraak: 'Homo's manipuleren de rol die God heeft gegeven en ze vernietigen de essentie van het menselijk wezen.' Leve het normale gezin – met pa, ma, broertje en zusje. Keurig, zoals het hoort. Pers en politiek

lijken de woorden van de pontifex maximus te gedogen (te waarden, wellicht), getuige de lauwe reacties.

14

Al met al een uitstekend klimaat voor een schrijver. Een recalcitrante schrijver, voeg ik eraan toe, en die adjunctie is allang geen pleonasme meer. AKO-prijswinnares Marente de Moor heeft een column in het opinieblad *Vrij Nederland*. Wat doet zij met die door schrijvers zo felbegeerde plek (twee pagina's)? Ze kookt elke week een historische maaltijd! De begeleidende portretfoto lijkt een still uit de serie *Swiebertje*: wasbleke keukenschort, opgestoken haar, olijke blik, en dat alles lekker ouderwets 'gefotografeerd' met drie kleurenfilters. 'Als er veel braadvocht in de braadslee is overgebleven, reduceer het, is het echter ingekookt, maak het dan los met wat verdunde fond om een mooie jus te verkrijgen.'

Ik vind het heerlijk om mijn tanden niet alleen in een frikandel speciaal te zetten, maar ook in de tijdgeest, in de heersende normen en waarden, en bovenal in de als vochtige paddenstoelen uit de grond schietende taboes – giftig of niet. Ik geniet van transgressie, van het verkennen en overschrijden van ogenschijnlijke grenzen. Verwarring zaaien, raadsels vergroten, ongemakkelijke vragen stellen, ik kan er geen genoeg van krijgen. Waarom? Daarom!

Critici verwijten mij dat ik in mijn werk geen onderscheid maak tussen fictie en werkelijkheid, en laat dat nu net mijn hoofdthema zijn: de 'werkelijkheid' onderzoeken door haar te duiden, te manipuleren, te transponeren, te vermenigvuldigen of te negeren (een hele mond vol). Ik hou van de trompe-l'oeil. Wat is werkelijkheid? Ik weet het werkelijk niet.

Sommige mensen weten hierdoor niet wat ze aan me hebben: heeft hij wel zijn nier gedoneerd, zoals hij beweert, of toch niet? Sommige schrijvers, waarover later natuurlijk meer, delen dit bezwaar. Ik mag in hun ogen niet meer fabuleren, maar moet de werkelijkheid, wat dat ook moge zijn, dienen. De schrijver als kompas. Typisch jaren vijftig. We zitten in de herhaling. De amplitude van de morele golfbeweging bereikt opnieuw de ondergrens – of bovengrens, een kwestie van voorkeur.

En zo kom ik uit bij Tonio, Martijn en Lemmy. Drie jongens, min of meer. Of ze aardig zijn, weet ik niet, dat kan me ook niet zoveel schelen. Ze staan symbool voor mijn 'strijd', ze vormen samen het triumviraat van mijn door Nescio voorspelde ondergang. Nescio zelf had overigens vier dochters – net goed, denk ik dan.

15

Tonio, Martijn en Lemmy. Ze illustreren waar ik voor sta, zowel binnen als buiten mijn boeken. Dit hemelse trio zal ik in deze publicatie opnieuw voor het voetlicht brengen. In de herhaling komen acties net iets genuanceerder over. De emoties hebben de afgelopen tijd de vrije loop gekregen, prima, ik kan incasseren, maar nu even goed kijken, ik ben niet van de straat, hallo!

In deze novelle staan dan ook een aantal eerder gepubliceerde teksten.

Ik ben er overigens niet op uit mijn gelijk te halen; gelijk hebben is in mijn ogen een overschat ideaal. Bovendien is het ongelijk veel interessanter dan het gelijk. Door welke humus is het, blijkbaar foute, oordeel gevoed en gevormd? Dáár wil ik meer van weten, dáár wil

ik me desgewenst aan laven.

Tonio, Martijn en Lemmy. Ik bespreek onze avonturen bewust tegen de chronologie in, om uit te komen bij mijn debuut *Vogels met zwarte poten kun je niet vreten*. Het is een narcistische exercitie, ik geef het onmiddellijk toe. Een ontdekkingsreis ook, met de nodige haken en ogen – gelukkig maar. Maar bovenal een illustratie van hoe genadeloos, plichtsgetrouw en zorgvuldig de tijdgeest te werk kan gaan – tegen het dominante decor van een ogenschijnlijk heldere hemel, geillumineerd door de als een lichtkogel gecamoufleerde en gelanceerde Nieuwe Braafheid. Zo.

16

Het boekje vormt natuurlijk ook een monument voor een Titan – *nomen nescio* is aan mij niet besteed.